

УДК 316.346.32-053.6

Фактори соціалізації молоді в сучасній сім'ї

Т.О. ГАЙНАЛЬ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

E-mail: t_hainal@ukr.net

Авторське резюме

Сучасне суспільство вимагає інтенсивної соціалізації підростаючого покоління, формування готовності його до активного громадського, політичного життя, успішного перебігу процесів професійного самовизначення та сімейної соціалізації. Особливу роль у цьому відіграє сім'я. Соціалізація щодо репродуктивної сфери життя забезпечує молодій людині засвоєння паттернів поведінки, репродуктивні установки. Соціалізація щодо сексуальної сфери життя сприяє засвоєнню зразків сексуальних відносин, засновків шлюбного та сексуального вибору молодими людьми партнерів у майбутньому. В сучасних сім'ях змінилися зміст і виконання економічної функції: якщо традиційна сім'я виступала одиницею виробництва благ суспільства, то зараз сім'я є одиницею споживчої. Мусимо також зазначити, що відбувається перерозподіл пріоритетності функцій сім'ї в уявленнях молодого покоління. Особливу увагу слід звернути на агентів соціалізації, в даному випадку, членів сім'ї, які здійснюють на індивіда нормативний та інформативний вплив. Важливе значення в соціалізації молоді має стиль батьківської поведінки: авторитарний, ліберальний, авторитетний. Розглядаючи фактори соціалізації молоді в сім'ї, ми повинні звертати увагу не тільки на внутрішньосімейні механізми її протікання, але й на соціокультурну, економічну, політичну, демографічну ситуацію, в якій вона відбувається.

Ключові слова: сім'я, молодь, соціалізація, сімейна соціалізація, соціальний інститут, девіація, цінності.

The factors of socialization are young in modern family

T.O. HAINAL

Vasyl Stefanyk Precarpathian national university, Ivano-Frankivsk, Ukraine

E-mail: t_hainal@ukr.net

Abstract

Modern society demands intense socialization of the younger generation, the formation of its readiness to active political and civil life, successful passage of processes of socialization in the family and professional self-determination. The family plays peculiar role in such process. Socialization in reproductive sphere of life ensures acquiring of behavior patterns and reproductive attitudes. Socialization in sexual sphere of life promotes acquiring of sexual relation' examples, grounds of young human's choice concerning future matrimonial and sexual partners. Content and execution of economical function have been changed in modern family: if traditional family was the unit of public goods' production, then in our time it became the consumption unit. It is necessary to note that redistribution of priority of family functions is occurred in young generation's outlook. Particular attention should be paid to the agents of socialization, i.e. family members who accomplish normative and informative influence upon the individual. The style of parent's behavior (authoritarian, liberal, authoritative) has an important meaning in youth socialization. Considering the factors of youth socialization in family, we must pay our attention not only to the inner-familiar mechanisms of its passage, but to the social-cultural, economical, political, demographical situation, in which it happened.

Keywords: family, youth, socialization, familiar socialization, social institute, deviation, values.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку суспільства вимагають інтенсивної соціалізації підростаючого покоління, формування готовності його до активного громадського, політичного життя, успішного перебігу процесів професійного самовизначення, сімейної соціалізації, тобто до створення сім'ї та відповідальності за неї. Саме успішна соціалізація може забезпечити це індивідові. Проте останнім часом викликає занепокоєння зростання рівня соціальних девіацій серед молоді, підвищення суїцидальної активності, апатія, життєвий песимізм.

Особливу і важливу роль у соціалізації займає сім'я. Зважаючи на це, актуальним є дослідження соціалізації молоді, враховуючи тенденції розвитку сучасної сім'ї. Саме цей момент ускладнюється тим, що стан останньої (в якості соціального інституту) бачиться рядом науковців як кризовий.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення цих проблем, безумовно, вимагає міждисциплінарного, комплексного підходу, залучення здобутків соціологічної, педагогічної, психологічної наук, соціально-філософського аналізу, використання статистичних та демографічних

© Т.О. Гайналь, 2013

даних. Серед вітчизняних науковців проблемами молоді та сім'ї займаються: репродуктивними практиками як феноменом молодіжної повсякденності Дікова-Фаворська Д., ціннісними орієнтаціями Злобіна О., ставленням молоді до суспільних змін і перспектив, впливом Інтернет-середовища на формування соціальної поведінки молоді Мартинок І., електоральною культурою молоді як чинника становлення громадянського суспільства Недюха М. та Михайлич О., становленням суб'єктності сучасної молоді сім'ї як чинника її стабілізації Осохєєва Б., мовою сучасної української молоді Полторака В., Горобець А., проблемами цінностей сучасного українського студентства, молодіжної ідентичності у соціологічній перспективі Сокурняська Л. В предметному полі соціології сім'ї працюють Вакуленко С., Глазунов С. Перспективами виховання дітей у сім'ї займається Аврянц Г., проблемами молодих та студентських сімей Волинець Л., Якубова Ю. та ін.

Численними є дослідження і сучасних зарубіжних науковців: Бікметов Є. вивчає взаємодію сім'ї та школи в соціалізації індивіда, Гурко Т. – особливості розвитку особистості підлітка в різних типах сімей, Данілова О. – соціалізацію молоді, Дементьєва І. – теорії, фактори, моделі соціалізації дітей в сім'ї, Ємчура Т. – канали соціалізації сучасної молоді, Кучмаєва О. – виховний потенціал сучасної сім'ї, Проніна Є. – роль основних агентів соціалізації в формуванні цінностей підлітків та молоді, Сапожкова С. – місце сім'ї в соціалізації підлітка, Солодников В. – проблеми соціально-дезадаптованої сім'ї.

Метою дослідження є узалежнити успішність чи неуспішність проходження соціалізації молодої людини від специфіки розвитку та стану сучасної сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Коли ми ведемо мову про соціалізацію молоді в сім'ї, необхідно брати до уваги кілька суттєвих моментів. Згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», вік молоді – 14-35 років. Слід розуміти, що за такий тривалий період сама соціалізація молодої людини в сім'ї зазнає суттєвих змін. Вона охоплюватиме 3 стадії проходження: ранню, навчання та частину стадії активної трудової, політичної, економічної діяльності. Кожна із них відрізняється за змістом, видами впливу на особистість агентів соціалізації. Зрештою, сама молода людина змінює статус на активного агента соціалізації інших (наприклад, стає батьком, керівником трудового колективу і т.д.).

Загалом соціалізація має важливе значення як для особистості, так і для суспільства. В першому випадку, вона забезпечує формуван-

ня і «розгортання» особистості, допомагає їй адаптуватися до середовища (перш за все, соціального). Соціалізація дає можливість людині засвоїти зразки, паттерни поведінки, завдяки чому вона здійснюватиме соціальні взаємодії, вступатиме у зв'язки та відносини. Процес соціалізації важливий тому, що він дає можливість побудувати за прототипом такої особистості, яка була б співмірна «ідеальному» уявленню про неї в суспільстві, відповідала соціокультурній ситуації.

Крім того, що соціалізація в сім'ї забезпечує формування члена суспільства із життєвою позицією, системою ціннісних орієнтацій, вона значною мірою впливає на сімейну соціалізацію, тобто на уявлення підростаючого покоління про модель сім'ї, сімейну ідеологію, про систему функцій сім'ї як соціальної групи та кожного члена сім'ї зокрема. Сімейна соціалізація має забезпечити готовність до створення сім'ї, обрання своєї форми шлюбу, репродуктивних установок, місця та ролі в вихованні наступних поколінь.

Доречно згадати про те, що сім'я може розглядатися і як соціальний інститут, і як мала соціальна група. Тому що фактори соціалізації індивіда можуть залежати і від точки зору на неї.

Зупинимось на таких основних групах функцій сім'ї: репродуктивній (біологічного кількісного відтворення), економічній (матеріального забезпечення членів сім'ї) [1] та соціалізаційній, як функції якісного відтворення суспільства. Ці функції тісно переплетені між собою та визначальним чином впливають одна на одну.

Особливого значення надають саме соціалізаційній функції, оскільки суспільство висуває особливі вимоги в цьому відношенні до сім'ї як агента первинної соціалізації. Зрештою, по тому, як сім'я її виконує, можемо робити висновки, наскільки вона ефективна в якості соціального інституту на тому чи іншому етапі розвитку суспільства. З іншого боку, ми розуміємо, що спосіб життя сім'ї, виконання функцій, залежать від умов життя (факторів макрота мікросередовища проживання), тобто того, що зроблено в суспільстві для успішності її існування.

Почнемо розгляд факторів соціалізації з боку сім'ї в одній із базових сфер людської діяльності – репродуктивній. Безумовним є той факт, що саме сім'я забезпечує молодій людині засвоєння певних паттернів поведінки в репродуктивній сфері. Вони скеровуватимуть біологічний процес відтворення таким чином, щоб уникнути в його перебігу потрясінь (формують, наприклад, особливе ставлення та поводження з вагітною жінкою в суспільстві, а також

бажання захищати і турбуватися про дітей). Репродуктивні (демографічні) установки щодо дитності, бездитності, кількості та якісних характеристик дітей у молоді формуються в сім'ї так само, як і потреба мати дітей, що носить соціально-психологічний характер. Це відбувається через рекомендації, приклад батьків чи поради з боку найближчого оточення, через які вони готують дітей до відповідної поведінки в майбутньому.

Постійність таких переконань поступово сприяють виникненню мотивів, що сприймаються з часом вже не як зовнішній вплив, а як внутрішні спонуки. В таких умовах та з високим показником згуртованості сім'ї, впливу стереотипів молода людина, врешті-решт, обере таку поведінку, яка розглядається як ідеальна з боку сім'ї та суспільства. Наприклад, як показало соціологічне дослідження «Сім'я і діти: результати спеціального соціально-демографічного дослідження» на запитання: «Уявіть, що Ваш син чи Ваша донька стали дорослими, мають власні сім'ї й запитують Вашої поради щодо кількості дітей. Яку кількість дітей Ви порадите їм народити?» відповідь про те, що порадили б народити двох дітей дали 47,5% респондентів [2, С.163]. Хоча про те, що мають двох дітей відповіло лише 26% опитаних. Зі всіх респондентів найбільше тих, в кого в сім'ї виховується лише одна дитина (31,5%) [там само, С.161]. Тут спрацюють певні стереотипи щодо кількості та гендерних характеристик дітей (слід народити двох: хлопчика та дівчинку) щодо ідеальної моделі сім'ї.

Петер Л. Бергер та Бріджит Бергер вказують на ще один вид базової людської діяльності (які в вітчизняній літературі пов'язують із функцією сім'ї) – сексуальність. «Саме через структури сім'ї (чи спорідненості, як надають перевагу говорити культурні антропологі) створюються паттерни людських сексуальних відносин» [3, С.105]. Саме сім'я подає типологію інших людей з точки зору можливого зв'язку з ними і саме це лягає в основу шлюбного та сексуального вибору молодими людьми партнерів у майбутньому. Табу на інцест – важлива складова сексуального виховання в сім'ї.

Стратегія поведінки членів сім'ї щодо потенційного члена родини в якості чоловіка/дружини для їхньої дитини, а також перше враження від знайомства із ним/нею, безумовно, впливатиме на вибір молодої людини та успішність встановлення стосунків у новоствореній сім'ї. Тут, як і в процесі формування репродуктивних установок, значну роль відіграватиме показник згуртованості сім'ї: чим тісніший є зв'язок між поколіннями, тим потужніший вплив батьків на поведінку дитини, чим автономніші батьки та діти, тим менше

старші члени сім'ї зможуть формувати сімейні установки своїх дітей. Неблагополучне становище в батьківській сім'ї може спровокувати і закріпити установку на ранній шлюб. Це стосується, головним чином, дівчат, які розглядають у таких випадках створення власної сім'ї як спосіб уникнути незадовільного стану, покращення своїх життєвих умов через вирішення матеріальних труднощів, досягнення економічної незалежності, свободи у прийнятті рішень.

В ході первинної соціалізації в сім'ї та в процесі виконання нею ряду інших функцій, наприклад соціально-статусної, відбувається розгортання ряду приписаних соціальних статусів. Зокрема, відбуваються процеси етнічної, релігійної, гендерної ідентифікації, закладаються засновки правової свідомості. Все це разом із здобутими соціальними статусами за посередництва інших соціальних інститутів дасть молодій людині вбудувати себе в соціальний порядок.

Однак щодо правового виховання мусимо зазначити, що сучасне суспільство тяжіє в сімейному праві до акценту на незалежні права кожного члена сім'ї, включаючи дітей. Сучасне західне право розробило правовий механізм захисту індивіда від його сім'ї (так звана ювенальна юстиція, що є джерелом активних дискусій в Україні).

В сучасних умовах змінюються зміст і виконання ще однієї функції сім'ї – економічної. Якщо традиційна сім'я виступала одиницею виробництва благ в економічній сфері суспільства, то зараз сім'я є одиницею споживчої. Модель консюмеристської поведінки підростаючого покоління формується, безумовно, в сім'ї.

Мусимо також зазначити, що відбувається перерозподіл пріоритетності функцій сім'ї в уявленнях молодого покоління. Науковці часом зазначають про формування так званих нетипових функцій сім'ї, тобто традиційно важливі репродуктивна та соціалізаційна поступаються економічній. Цей факт може бути зумовлений тенденцією до дітоцентричності сімей з підвищенням вимог до соціального та матеріального забезпечення дітей (батьки приділяють особливу увагу престижності навчального закладу, де вчитиметься дитина, можливості відвідувати позашкільні заклади та заходи, купівлі брендового одягу, проведенню екзотичного відпочинку). Проте зростання запитів спричиняє тривале перебування батьків на роботі, поза межами сім'ї. А відтак, і зменшення тривалості спільно проведеного часу з дитиною. Від цього вже страждатиме соціалізаційна функція та виникатиме своєрідне відчуження між батьками та дітьми.

В результаті поглиблення відокремлення між поколіннями у молоді виникає тенденція ставати автономними, встановлювати свою схему поведінки, що відрізнятиметься від схеми дорослих.

Крім того, соціалізаційна дисфункція сім'ї, що пов'язана з економічною сферою, може бути зумовлена тенденцією до поширення соціально неповних сімей в Україні, коли відсутність когось із батьків чи й обох батьків спричинена не біологічними чи особистісними факторами (як неповної), а низькими прибутками членів сім'ї, високим рівнем безробіття, які змушують вдаватися до пошуків роботи за кордоном [4]. Наприклад, згідно з даними Держкомстату України [5] сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство становили 2011 р. 3456 грн. З них 90% – на споживчі сукупні витрати (продовольчі та непродовольчі товари і послуги). З них на освіту – 1,3%, відпочинок і культуру – 2%, охорону здоров'я – 3,1%.

Традиційно склалося так, що українці більше, ніж європейці змушені піклуватися про членів сім'ї, які потребують допомоги: дітей (часто вже дорослих), хворих, недієздатних і людей похилого віку. Батьківська сім'я тривалий час надає фінансову допомогу дітям та онукам, які живуть окремо від них, оскільки вона залишається головним ресурсом виживання людей, що потребують соціальної підтримки.

Попри те, що в сучасних умовах відбувається прискорення темпів досягнення соціальної зрілості, умови макросередовища не дають можливості нам її досягнути за короткий період. Про це свідчать згадані вікові межі молоді, що вказують на пролонгованість і дитинства, і молоді, на інфантилізацію та патерналистичні настрої останньої, очевидно через неспроможність досягнути економічної незалежності від батьківської сім'ї.

Водночас економічна залежність молоді сім'ї не сприяє стабільності останньої (зокрема, втручання третьої особи – один з основних мотивів розлучень), має часто негативні наслідки. Окремо ж від батьків проживає лише близько третини молодих сімей в Україні.

Особливу увагу слід звернути на агентів соціалізації, в даному випадку, членів сім'ї, які здійснюють на індивіда нормативний та інформативний вплив. Чим тісніша взаємодія в сім'ї, тим ефективніший нормативний вплив. Згуртованість передбачає формування стійкої сімейної ідеології, ціннісну єдність, наявність фамілізму, пріоритету сім'ї, підпорядкування індивіда сімейним нормам. Однак, якщо ця пріоритетність абсолютизується, то відбувається формування конформістської поведінки, коли особистість нічого не робить без

огляду на інших членів сім'ї. Це стосується як зовнішньосімейної (дружби, участі у різних видах діяльності (навчальної, громадської, дозвілєвої), вибору шлюбного партнера та ін.), так і внутрішньосімейної діяльності. Проте відсутність згуртованості відкриває шлях для зовнішньосімейних впливів.

У межах соціалізаційної функції сім'ї прийнято виділяти три процеси, що мають важливе значення: інтеграцію членів сім'ї, адаптивність та спілкування. По-перше, вона дійсно сприяє згуртованості, по-друге, забезпечує механізми адаптації до різних соціальних ситуацій. По-третє, в ній задовольняється потреба в спілкуванні між членами сім'ї. Будь-яка дисфункція в одному з цих процесів може мати негативні наслідки.

Надто згуртована сім'я не дає можливості молодій людині стати самостійною. Не згуртована сім'я здійснює слабкий вплив на індивіда та не може підготувати його до дорослого життя. Адаптивність може спровокувати тиранію сімейних традицій щодо молоді людини. Або зумовити втрату відчуття самоідентичності через надмірну лібералізацію відносин між членами сім'ї. Спілкування в сім'ї забезпечує опанування необхідними навичками для соціальних взаємодій як в ній самій, так і за її межами. Проте деякі сім'ї можуть демонструвати надмірну замкнутість на спілкуванні лише всередині самої себе, низький рівень соціальних контактів, або ж сконцентрованість на дитині настільки, що від цього страждає спілкування між подружжям.

Під нормативним впливом формується відчуття «Ми». Воно сильніше тоді, коли сім'я демонструє високий показник згуртованості. За умов успішної сімейної соціалізації виробляється вміння переключатися з варіанта поведінки «серед своїх» на варіант «серед чужих» і навпаки.

Нормативний вплив здійснюється за допомогою норм-зразків, моделей поведінки, знання яких дає можливість не шукати заново рішення в стандартних ситуаціях, а діяти автоматично, згідно з прийнятими в даному соціокультурному середовищі та такими, що засвоєні особистістю, шаблонами. Нормативний вплив в сім'ї приймається індивідом, щоб зберегти свій міжособистісний статус і одержати схвалення від інших. Це не означає, однак, що особистість поділяє думку інших про себе.

Під час інформативного впливу індивід приймає сімейну картину світу. Відмінність між «традиційними» та «сучасними» сім'ями полягає не в тому, носіями якого впливу вони є, а в тому, як ці впливи співвідносяться в соціалізаційному процесі, зокрема щодо підростаючого покоління. Зважаючи на тенденції зміни

соціальних ролей у сім'ї, становлення можливості добровільного вибору шлюбного партнера, лідерства, егалітаризації відносин між членами сім'ї, можемо помітити поступовий перехід від пріоритетності нормативного впливу до інформативного.

Соціалізація в сім'ї може також трактуватися як формування базової ієрархії індивідуальних потреб (фізичне, психологічне, соціальне самозбереження [освіта, творчість, сім'я]). Загальний сімейний клімат впливає на сприйняття дітьми сімейних ролей і на бажання мати власну сім'ю. В сучасній сім'ї, де немає спільної діяльності батьків і дітей, все зводиться лише до споживацтва, побутового обслуговування. Сімейні ролі все частіше розглядаються як тягар.

Зменшується соціалізаційний вплив сім'ї внаслідок нуклеризації, заміни єдності «родинність-батьківство-подружжя» подружнім партнерством і сексом, індивідуалізації, руйнування сімейного авторитету батька сімейства. Нуклеризація сімей зумовлює роз'єднання поколінь і втрату тягlosti традиції, поваги до старших, зростання тенденції до девіантної поведінки серед «чужих».

Безумовно, важливе значення в соціалізації молоді має стиль батьківської поведінки: авторитарний, ліберальний, авторитетний [цит. за: 6].

Авторитарний стиль перешкоджає розвитку ініціативи в підростаючого покоління. Цей стиль проявляється не лише в особливостях виховання всередині сім'ї, а й поширюється на контроль за зовнішньосімейними контактами молоді людини (спілкування з однолітками, розваги) задля усунення потенційно негативних впливів, діяльностей (не допустити зловживань тютюном, алкоголем, наркотичними речовинами та ін.). В такому варіанті виховання сприймається як диктат, хоча це все подається як прагматична мета – допомогти дитині чи молодій людині уникнути небезпек. Цей спосіб дає можливість досягнути адаптивності підростаючого покоління, але лише за умови достатньої сформованості характеру дитини ще з раннього віку, тому що адаптивність тут не є наслідком стилю поведінки батьків. Він може виступати просто додатковою умовою, що не визначає процес розвитку молоді людини, не заважає йому. Авторитарний стиль лише дає підстави припустити можливість проблематич-

ного розвитку молоді людини в такій сім'ї.

Ліберальний стиль передбачає самоусунення батьків від виховання дітей. Зазвичай він формує особистість із слабким самоконтролем, схильну до нехтування нормами та правилами. Проте ми можемо отримати й іншу особистість, правда, це не буде наслідками стилю, а наслідками розвитку, який був зумовлений іншими факторами. Просто невтручання батьків створило в цих умовах сприятливі умови для саморозвитку особистості.

Авторитетний стиль базується на довірі та повазі до молоді людини, а також на розумінні батьками відповідальності, що лежить на них за соціалізацію підростаючого покоління. Цей стиль передбачає їх компетентність, готовність вирішувати складні життєві проблеми. І, як наслідок, ми маємо можливість досягнути нормального розвитку соціальних та особистісних якостей молоді людини.

У сучасній сім'ї процес соціалізації пролонгований. Причому дехто вважає це досягненням. У цьому зв'язку трудове виховання розглядається як експлуатація дітей. Звідси заборона праці неповнолітніх та можливість виховання батьками своїх дітей не в процесі спільної праці, а лише в межах відпочинку чи виконання побутових завдань. Пролонгація соціалізації відбувається всупереч акселерації. Між останнім (зокрема досягненням статевої зрілості), що сприймається підлітками як сигнал дорослості, та соціальною зрілістю і компетентністю розрив у 10-13 років. Звідси наступні соціальні проблеми: материнство неповнолітніх, сексуальна всюдозволеність, відмова від новонароджених малолітніми батьками, насильство та ін., різні форми соціальних девіацій.

Висновок. Отже, як висновок, беручи до уваги фактори соціалізації молоді в сім'ї, ми маємо звертати увагу не тільки на внутрішньосімейні механізми її протікання, а й на соціокультурну, економічну, політичну, демографічну ситуацію в суспільстві, в якій вона відбувається. Адже суспільні умови вносять корективи в спосіб життя сім'ї та сімейну ідеологію, що зумовлює особливі прийоми виховання, спілкування, взаємодії між старшим та молодшим поколіннями. Проте, слід звернути увагу в подальших дослідженнях на гендерний аспект сімейної соціалізації молоді людини, а також на зміни, що відбулися в процесі перерозподілу соціальних ролей членів сім'ї.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Солонников В.В. Социология социально-дезадаптированной семьи [Текст] / В.В. Солонников. – СПб.: Директ, 2007. – 384 с. – (Серия «Детскому психологу»).
2. Сім'я і діти: результати спеціального соціально-демографічного дослідження [Текст]// Український соціум. – 2008. – № 3 (26). – С. 153-169.
3. Бергер П.Л. Социология: Биографический подход [Текст] / Петер Л. Бергер, Бриджит Бергер; пер. В.Ф. Анурина// Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический Проект, 2004. – С. 23-396.
4. Гайналь Т. Критерії амбівалентності кризи сучасної сім'ї [Текст] / Тетяна Гайналь// Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. Вип. XII. – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – С. 77-82.
5. Структура сукупних витрат [Електронний ресурс]// Державний комітет статистики України. – Режим доступу до джерела: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2006_u.htm. – Назва з екрана.
6. Социология молодежи в контексте социальной работы: учеб. пособие [Текст] / М-во образования и науки Рос. Федерации, Саратов. гос. техн. ун-т; [В. Н. Ярская]. – Саратов: Саратов. гос. техн. ун-т, 2004. – 298, [2] с.
7. Гайналь Т. Ціннісні орієнтації в процесі самореалізації молоді [Текст] / Тетяна Гайналь// Актуальні проблеми трансформації моральних цінностей сучасного українського суспільства: Всеукраїнська науково-практична конференція (10-11 травня 2010 року): Матеріали доповідей та виступів. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. – С. 122-124.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2013

REFERENCES:

1. Solodovnikov, V.V. Sotsiologhiia sotsialno-dezadaptirovannoi semi (Sociology of social-disadapted family). Saint Petersburg, 2007, 384 p.
2. Simia i dity: rezultaty spetsialnoho sotsialno-demografichnoho doslidzhennia (Family and children: The results of special social-demographical research). Ukrainyski sotsium, 2008, no. 3 (26), pp. 153-169.
3. Berher, P.L., Berher, B. Sotsiologhiia: Biohraficheski podkhod (Sociology: A biographical approach). *Lichnostno-orientovannaia sotsiologhiia*, Moscow, 2004, pp. 23-396.
4. Hainal, T. Kryterii ambivalentnosti kryzy suchasnoi simi (Criteria of ambiguity of contemporary family crisis). *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filosofski i psykhologichni nauky*, vol. XII, Ivano-Frankivsk, 2009, pp. 77-82.
5. Struktura sukupnykh vytrat (Structure of total expenditure). *Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy*. Regime to access: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2006_u.htm.
6. Sotsiologhiia molodezhi v kontekste sotsialnoi raboty: uchebnoe posobie (Sociology of the youth in the context of social work: a training manual). Saratov, 2004, 298, [2] p.
7. Hainal, T. Tsinnisni oriantatsii v protsesi samorealizatsii molodi (Value orientations in the process of youth self-realization). *Aktualni problemy transformatsii moralnykh tsinnosti suchasnoho ukrainskoho suspilstva: Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia (10-11 travnia 2010 roku): Materialy dopovidei ta vystupiv*, Ivano-Frankivsk, 2010, pp. 122-124.

Гайналь Тетяна Олександрівна – кандидат філософських наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Адреса: 76018, Україна, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Шевченка, 57
E-mail: t_hainal@ukr.net

Hainal Tetiana Oleksandrivna – PhD in philosophy, associate professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian national University
Address: 57, T. Shevchenka Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018
E-mail: t_hainal@ukr.net